

Proloog. De ontginning van St Paul's Cathedral

Twee mannen uit de Indiase jungle bewonderen hét heiligdom van Londen: de St Paul's Cathedral. Ze vinden het gesteente van prima kwaliteit en vragen naar de Londense mijnbouwautoriteit. Een advertentie in de krant illustreert hun opzet: een sloopkraan die de St Paul's Cathedral tot puin slaat. Zo willen ze de aandacht vestigen op de plannen om hun heiligdom in India te slopen door een bedrijf met zetel in Londen. In India's deelstaat Odisha wil mijnbouwmultinational Vedanta namelijk de Niyamgiriheuvels ontginnen. Die heuvels zitten vol bauxiet, voor Vedanta de grondstof om aluminium te maken. Maar volgens de inheemse Dongria Kondh zitten de Niyamgiribossen vooral vol goden. Uiteraard worden hier appels met peren vergeleken. Het Indiase heiligdom is naast een huis van god ook de voornaamste bron van water, eten, medicijnen en brandstof. Dat kun je van St Paul's Cathedral niet zeggen.

Bedreigingen, verhitte dorpsraden, referenda, demonstraties en rechtszaken tot aan het hooggerechtshof: in India leefden duizenden mensen tien jaar lang op een frontlijn.¹ Een frontlijn die Vedanta bij hen kwam aanleggen. Wat na tien jaar strijd de nekslag aan Vedanta's plannen gaf is moeilijk te bepalen. De financiële reus Société Générale stelde dat Vedanta's 'agressieve plannen en misplaatste zelfzekerheid' tot een verlies van 7 miljard dollar zouden leiden, wat Vedanta's koers geen deugd deed.² De baas van Vedanta, de kleine bollige Indiër Anil Agarwal, gaf blijk van een misplaatste zelfzekerheid toen hij stelde dat het bauxiet onder de heilige berg voor Vedanta voorbestemd is. De kerk van Engeland was het met deze 'goddelijke zegening' niet echt eens. Na de acties met als mikpunt St Paul's Cathedral trok ze haar investeringen in Vedanta terug.

De strijd leverde ook iets moois op. Een buitenlands mijnbouwbedrijf slaagde er ongewild in om inheemse bewoners en hindoes te verenigen. Zo ontstond er een coalitie van mensen die anders naast elkaar leven en elkaars taal niet spreken. De eminente Britse antropoloog Felix Padel, die de zaak al lang volgt en er ook een boek over schreef, vertelt me per e-mail dat er nog een les te leren valt: ‘De Indiërs hielden vol dat het bos gemeenschapsbezit is en dat het daarom onmogelijk is om er stukken van te kopen.’ Nog volgens Padel verklaart dat waarom Vedanta geen verdeel-en-heersstrategie kon toepassen. Ook opvallend: de samenwerking tussen activisten in India en activisten in Londen werkte. De macht van multinationals groeit, maar ook de macht van het multinationale verzet. Dit boek begint met een reis langs de frontlijnen tussen die twee opkomende machten.

De strijd van de Dongria Kondh tegen Vedanta is niet uniek. Sinds 2011 werk ik met honderden academici én activisten van over heel de wereld aan een onlineatlas over dit soort milieuconflicten. Deze *Environmental Justice Atlas (EJ Atlas)* bevat al 2000 conflicten en we weten dat dit slechts het topje van de ijsberg is.³ Die conflicten staan niet los van het dominante economische beleid van de laatste decennia. De achterkant van een beleid gericht op groei van ontginning, handel, consumptie en bruto nationaal product is een verhaal dat we vaak slechts anekdotisch kennen, waar geen gezichten op plakken. Dit boek zet de schijnwerpers op de achterkant van het economisch succes van de laatste halve eeuw. Het verhaal vertrekt van een reeks frontlijnen, duidt wat die conflicten aanjaagt en eindigt ten slotte met de verschillende paden die ons weg van de klimaatcrisis drijven en naar een meer rechtvaardige wereld brengen. Naar een eerlijke economie binnen de grenzen die de ecosystemen ons opleggen. En passant komen een paar bekende en minder bekende verzetshelden aan het woord en onderzoeken we de klei waaruit zij geboetseerd zijn en welk traject ze afleggen.

Op een cartoon zie je de ene intellectueel tegen de andere zeggen: ‘Mijn verlangen om goed geïnformeerd te zijn is momenteel in conflict

met mijn verlangen om mentaal gezond te blijven.' Daarom wil dit boek naast informeren ook uitnodigen om deel te nemen aan die globale verzetsbeweging. Dat lijkt een veel gebruikte strategie om van informatie geen depressieve bedoening te maken. Nic Balthazar zegt daarover in het eerste deel: 'Als een dokter een kanker ziet, dan begint die toch ook niet te wenen?'

Om wat structuur in de frontlijnverhalen te brengen, begint het verhaal waar de reis van de aardse economie begint: bij de ontginning. Deel 2 gaat over de frontlijnen aan de eindfase: bij het afval. Inspirerende mensen die op de barricades staan vertellen tussendoor hun verhaal en leggen elk een stukje van de puzzel die steeds meer aardwetenschappers het antropogene tijdperk noemen. Deel 3 beschrijft het volume van heel die keten en de bijhorende mythes en conflicten. In het vierde en laatste deel komen de bewegingen, bedrijven en bestuursideeën die mij hoop geven aan bod.

*
* * *

De tijdsgeest die in 1889 begon, kwam in 2016 aan een relatief abrupt einde. In 1989 schreef Francis Fukuyama nog dat het einde van de geschiedenis aangebroken was. De winnaars waren de liberale democratie en de vrije markt. Ook al kwam hij daar later op terug, het idee dat de mensheid nu zijn finale politieke en economische organisatievorm bereikt had, werd een wijdverspreide gedachte in de westerse wereld. Elke slag in het beton van de Berlijnse muur betonnerde het idee dat de ideologische en macro-economische discussies ten einde waren. Toen spatte de internetzeepbel uiteen, gevolgd door een paar wolkenkrabbers in New York. Even later kwam de kredietcrisis van 2008 en het feit dat er in die nasleep van die crisis geen structurele veranderingen in het economische systeem kwamen. In 2016 kreeg ons model zware klappen, niet het minst door de brexit en Trump. De grote debatten zijn weer open. Dat was nodig.

Ideologische loopgraven en emotionele reacties op de schokken van de geschiedenis helpen ons zelden om die schokken beter te begrijpen. Ik geloof dat de meeste mensen best graag willen begrijpen wat er nu

juist aan de hand is met de wereld, maar dat dit steeds meer moeite vergt. Want te midden van de nationalistische reflexen en simplistische verhalen nemen de verbanden – die de landsgrenzen ver overstijgen – halsoverkop toe. Denk maar aan de antropogene klimaatverandering of het steeds vrijer verkeer van goederen. Via almaar meer draden is ons lot verbonden met mijnen in Congo, Chinese fabrieken, de Russische gaskraan, het ego van Erdogan en de tweets van Trump.

Met zo'n enorme hoeveelheid draden die kriskras door elkaar lopen en die voortdurend in beweging zijn is het logisch dat het resulterende poppentheater één grote verwarrende boel is. Mijn eerste doel is de knoop voldoende te ontwarren opdat ons verhaal terug min of meer duidelijk is. Mijn tweede doel is het overlopen van de verschillende plots die mogelijk zijn – voor het traject van de mensheid in de 21e eeuw.

Enige zelfrelativering is hierbij op zijn plaats. Ik beschouw mezelf als een subjectieve journalist. Erger zelfs: ik geloof eigenlijk niet dat er objectieve journalisten bestaan. In *Het zijn net mensen. Beelden uit het Midden-Oosten* maakte Joris Luyendijk daar komaf mee, maar het kan zeker geen kwaad om u alsnog te waarschuwen. Ik meen net als hij dat journalisten ook maar mensen zijn die daarom, maar ook omwille van het systeem waarin ze moeten opereren, feiten en verhalen voorkauwen, filteren en met hun wereldbeeld kleuren. Het google-algoritme – gebaseerd op mijn zoekgeschiedenis – en mijn persoonlijk netwerk weerspiegelen twee grote filters tussen dé wereld en mijn wereld. De kleur die ik aan mijn teksten geef komt voort uit mijn opleidingen (geografie, conflicten en journalistiek), ervaringen en inzichten verzameld in de schamele 36 jaar dat mijn hersencellen dit toelaten. Dit alles levert hoe dan ook een wereldbeeld op. Toch tracht ik elk verhaal met een open geest tegemoet te treden en denk daarbij vaak aan een van de beste journalisten ter wereld: Carl Bernstein. De man die de Watergateverhalen bracht zegt dat de taak van de journalist erin bestaat om 'zo dicht mogelijk' bij de waarheid te komen. Soms denk ik ook aan een andere topjournalist, Nick Davies. Hij zei op een congres voor onderzoeksjournalisten hoe je dat best doet: 'Journalisten hebben niet als taak om in elk verhaal beide kanten aan het woord te laten. Kijk, als bron A tegen jou zegt: buiten schijnt de zon. En bron B zegt: buiten regent het. Wat ga jij

als journalist dan doen: beide versies evenveel ruimte geven? Dat is geen journalistiek. Journalistiek is zelf naar buiten kijken, ontdekken wie er gelijk heeft en daar goed over schrijven.' Bernstein en Davis waren mijn engelbewaarders bij het schrijven van een boek over de complexe en snel evoluerende relaties tussen de mensheid en het ecosysteem aarde.